

Jahkeraporta 2020/2021
Finnmárkku ja Romssa oahppi-, fidnooahppi- ja
givssidanáittardeaddjit

Áittardeaddjigeahčastat Romssa ja Finnmárkku
**mánáidgárde-, skuvla-
ja oahpahusbirrasiidda**

Troms og Finnmark fylkeskommune
Romssa ja Finnmárkku fylkkagielda
Tromssan ja Finmarkun fylkinkomuuni

Jahkeraporta
mihte mánáid ja nuoraid
árgabeaivvi áittardeaddji-
geahčastagain, ja oktagasa ja
vuogádaga šaldu (oktiičadni)
rollas. Mii buktit konkrehta
neavvagiid ja rávvagiid, mat
veahkehit dahkat **dorvvolaččat**
bajásšaddanberrasa.

Sisdoallu

- 4 Áittardeaddjigeahčastat
- 6 Geat leat áittardeaddjit? Ja maid mii bargat?
- 7 Min diehtovuodus ja árvogeadjejuolgi
- 8 Gii muitala, ja gii lea muitalkeahhtá? Gii oaidná, ja gii lea oainnekeahhtá?
- 9 Maid mii dahkat dainna maid diehtit?
- 10 Statistihkka: Muitalusat loguid duohken
- 14 Beroštangárta - Mánáidgárda/vuodđoskuvla
- 16 Beroštangárta - Joatkkaoahpahuš
- 18 Leatgo mánná dahje nuorra Romssas dahje Finnmárkkus?

- 20 Muitalusat loguid duohken - Olggušteapmi ja searvevuoda mearkašupmi
- 22 Searvevuoda mearkašupmi
- 23 Átesmielalaš gii mearrida gii lea siskabealde ja gii lea olggobealde
- 24 Rávesolbmoloavkideamit
- 26 Omnimodealla - Searvevuodabargu geavadis
- 28 Mánáidgárda - Vuodđoskuvla - Joatkkaoahpahuš
- 32 Oahppi- ja fidnooahppi- ja givssidanáittardeaddjiid jurdagat manñil skuvlajagi 2021/2022
- 34 Áittardeaddjiid rávvemat
- 36 Analysalatnja
- 38 Iskanlistu doaimanplána várás
- 39 Romssa ja Finnmárkku áittardeaddjibálvalus - geaidnu ovddas guvlui

Jon Halvdan Lenning

jon.halvdan.lenning@tffk.no
904 76 498

Anita Lervoll

anita.lervoll@tffk.no
904 76 498

Gøril Figenschou

goril.figenschou@tffk.no
904 76 498

«It dárbbáš váldit mielde skávhesoappi, mus lea soabbi mii lea doarvái stuoris bohkaide».

ÁITTARDEADDJIGEAHČASTAT

- Áittardeaddjit skávhesoppiid ja juvlafiellostelliid gaskkas

Mánát geat šaddet bajás guollebivdohápmanis (gávppogis dahje eará báikkis gos skávhlit bessejit), dárbbášit diehtit ahte skávhli galgá bállet leabus lállit maniidis juos beassi lea stoahkanšilju guoras. Mánát dárbbášit diehtit mo galget johtalit skávhlebesiid gaskka almmá muosehuhtekeahhtá lottiid besedettiin. Mánát ohppet árrat mo galget veahkkin fáiput muttagis guhkes skávhesoppiin amas skávhli govuhit beare lahka. Dát lea diehtu ja máhttu man dárbbášat go leat olgun stoahkamin ovttas

nuppiiguin mánáiguin. Go dus lea ustit geas lea skávhesoabbi, ustit gii diehtá mo galgá giedahallat skávhesoappi, gii oadjuda du ahte «Mus lea skávhesoabbi mii lea dárbbahassii midjiide buohkaide», gal de lea dorvolaš vaikko vel ieš it leat doarvái stuoris ja valli viehkalit dahje fáiput skávhesoppiin.

(Skávhesoabbi = soabbi man olmmoš doallá loktosii amas skávhli govuhit nu lahka go olmmoš vázzá skávhlebeasi meattá.)

Áittardeaddjit barget beaiválaččat iešguđet kultuvrraid ja olbmuid ja eallinvugiid gaskkas min hearvás ja girjás fylkkas. Iešguđetlágan árgabeaihistorjját gáibidit iešguđetlágan lahkanemiid gulahallamii ja áddejupmái.

Áittardeaddjibarggu guovddázis lea ahte galgá árvvusatnit girjáivuoda ja ahte mii eallit iešguđege kultuvrras.

Áittardeaddjit háleštit vahkkosaččat mánáiguin, nuoraiguin ja sin váhnemiiguin. Mii gullat eatnat mitalusaid mánáid ja nuoraid árgabeaieallimiin iežamet fylkkas.

Mii deaivat mánáid ja nuoraid geat mitalit šiega ja veahkkás bargiid birra mánáidgárddiin, skuvllain ja oahppofitnodagain. Sii mitalit buriid ustibiid birra, ja sii vásihit ahte olugat beroštit ahte sis lea buorre dilli juohke áidna beaivvi.

Mii deaivat maiddái mánáid ja nuoraid geat mitalit áibbas nuppeláhkai. Vássán jagi leat gullan badjel 200 mitalusa olggušteami birra,

ja dan birra go olmmoš ii váldojuvvo duodas go viggá mitalit muhtin rávesolbmuide. Mii válljet juogadit muhtin mitalusaid maid mii gullat. Dan dahkat mánáideamet ja nuoraideamet bealis. Veahkehitgo dát mitalusat buorebut áddet maid olggušteapmi mielddisbuktá, vai fertešitgo don ieš vásihit olggušteami vái áddešit maid dát mearkaša? Veahkehitgo min mánáid ja nuoraid mitalusaid nuppástuhtit miellaguottuid nu ahte ain eambbosat veahkehit aktiivvalaččat searvadit luohkkálanjas, friijaminuhtain, riegdanbeaibovdejumiin ja bovdejumiin ovtastallat maññilgaskabeivviin ja eahkediin? Mii doaivut dan.

Mii oaidnit – mii gullat – mii diehtit, ja danne áigut geavahit iežamet jiena dihtomielalaččat fuopmášuhtit barggu searvevuoda nannemiin min girjás servodagas.

Mii leat buohkat oassi searvevuodas, moai duinna maid.

Geat leat áittar-deaddjit? Ja maid mii bargat?

Romssa ja Finnmárkku fylkkagiella politihkkarat beroštit ahte leat buorit ja oadjebas bajásšaddandilit miehtá min guhkes fylkka, ja sii beroštit ahte mánát ja nuorat galget oažžut rivttes veahki go dan dárbbasit. Romssa ja Finnmárkku politihkkarat leat mearridan ahte mánáin ja nuorain galget leat olámuttolaš, sorjjakeahtes máhttoolbmot geaiguin sáhttet váldit oktavuoda juos vásihit ahte eai oaččo dárbbasit buori veahki iežasat mánáidgárddis, skuvllas ja oahppofitnodagas. Danne leat politihkkarat virgáibidjan guokte givssidanáittardeaddji ja ovttá oahppi- ja fidnooahppiáittardeaddji geain lea fápmudus veahkehit ja geahččat bearrái ahte mánát ja nuorat ožžot rivttes čuovvuleami ja veahki olles oahppogearddi ollodahkii. Áittardeaddjit dovdet bures lágaid ja njuolggadusmearrádusaid mat gusket mánáid vuoigatvuođaide. Mis lea áššáiguoskevaš oahppu ja bargohárjaneapmi mánáidgárddiin, skuvllain ja dáid jodiheamis. Mii leat hárjánan váhnendillái, ja mii dovdat oahppovuogádaga. Dán mii geavahit aktiivvalaččat áittardeaddjibargguineamet.

Buot dát buohkanassii veahkehit geavahit ámmátlaš ja fágalaš geahčastaga smiehttat doaibmabijuid hearkkes mánáid ja nuoraid várás. Dán mii gohčodit áittardeaddjigeahčastahkan, mii:

**Guldala
Guorrasa
Lađastallá/analysere
Dahká**

Áittardeaddjigeahčastat atná láhkamearrádusaid vuolggasadjin. Mánáidgárdelága kap. 8 ja oahpahušlága kap. 9A lohket čielgasit ahte máná ja oahppi subjektiivá vásihus su iežas dilis galgá adnojuvvot vuodđun árvvoštallat mii galgá dahkkojuvvot. Mánáidkonvenšuvnna art. 3 máná

buoremusa árvvoštallamiid hárrái lea buot min árvvoštallamiid vuodđu. Lassin mii doaibmat álo mánáidgárddiid ja skuvllaid árvovudđosa hárrái nugo dat lea válddahuvvon mánáidgárdelága § 1:s ja oahpahušlága ulbmilpararáfa § 1-1:s.

Áittardeaddjigeahčaastagain mii mannat iešguđege bivdagii/čuolbmaásaheapmái, ja mii diehtit ahte ovttaskas olmmoš deaivida mánggadáfogis vuogádagaid. Min rolla lea čuovvut láhkamearrádusaid, meannudit neutrálalaččat ja doarjaleaddjin, vihkkehallas ášši ovttá láhkai buot oasálaččaide, áigequovdilis lága ja njuolggadusmearrádusaid vuodul.

MIN DIEHTOVUOĐUS JA ÁRVOGEAĐGEJUOLGI:

Romssa ja Finnmárkku oahppi-, fidnooahppi- ja givssidanáittardeaddjit eai gáržžit givssidandoahpaga láhttemii, muhto atnet gaskavuodalaš (relašuvnnalaš) ja vuogadatguoskevaš (systemalaš) lahkaneami givssideapmai. Mii bargat meroštallamiid (definišuvnnaid) vuodul mat čatnasit čádjidan sosiála proseassaide, ja olbmuid dárbbuid vuodul gullat searvevuhtii. Mii oaidnit givssideami juonin mii dáhpáhušvá konteavsttas, dihto báikkis ja oktavuodas, gos kultuvrras ja gaskavuodain lea mearkkašupmi. Dát mearkkaša ahte mii eanaš muddui váldit rávesolbmuid mielde, namalassii virggehasaid ja ovddasteddjiid, go lađastallat (analyseret) mánáidjoavkkuid hástalusaid. Mii jurddašit ahte máná láhttemii lea sivva, ahte dat lea mánggadáfot ja ferte gehčojuvvot olmmošlaš birrasiid oktavuodas, seammás go mii maiddái beroštit ahte givssidanláhttema ferte bissehit. Muhtimin sáhttet diagnosat (vihkeohcamat) miellidbuktit hástalusaid mat čatnasit vurdojuvvon láhttemii, muhto dan mii jurddašit oassin didákttalaš (oahpahanooahpalaš) eavttuin. Seammás giddet fuopmášumi máná buoremussii, ja danne beroštit sihkkarastimis máná oahppanbirrasa joavkkus go minguin váldet ovttaskas váhnemat oktavuoda.

Mii bargat geažos áiggi iežamet dievasmahttit fágalaččat, ja mii smiehttat vahkkosaččat doahpagaidd ja geavadiid hárrái. Lassin leat mii mielde gealboloktemiin ja konferánsain nátionálaččat ja internátionálaččat.

Geahčas min árvodokumeantta dáppe: <https://www.tffk.no/f/p1/i74a2f142-e055-495b-8673-92e8e3fe4d7c/verdidokument-for-elev-larling-mobbekombudene-i-troms-og-finnmark.pdf>

GII MUITALA, JA GII LEA MUITALKEAHTTÁ? GII OAINNEKEAHTTÁ?

Mii diehtit ahte leat olugat geat vásihit olggušteami, oktonasvuoda ja givssideami, eaige muital dan geasaga, eai áittardeaddjiidege. Mii diehtit ahte olu mánát ja nuorat eai dieđe ahte áittardeaddjibálvalus gávdno. Áittardeaddjit dárbbasit veahki muitalit ahte mii gávdnot, ja mii dárbbasit eanet geahčastagaid mat oidnet ja guldalit min nuoramus ássiid muitalusaid.

Muhtin muitalusaid sáhtta lohkat statistihkaid bokte rukses ivdnin oahppiguorahallamis, dahje %:n Nuorradáhtaguorahallamis, muhto mii jurddašallat:

- Gii leat dat nieida dahje gánda gii roahkadii russet ahte son lea oktonas, sus ii leat oktage geainna ovtastalašii friijaminuhtas?
- Gii lea dat nieida dahje gánda gii jáhkii ahte son oažžu veahki juos russe skovvá?
- Orrugo Bearalvágis, Skiervvás, Finnsnesas vai Várggáin?
- Duostágo muitalit oktonasvuodas ja olggušteamis iežas váhnemiidda?
- Duostágo muitalit gean nu virggehassii gii bargá skuvllas?
- Duostágo muitalit áittardeaddjiide?

Muhtimat eai duostta muitalit dannego ballet dili šaddamis vearrábun juos dieđihit mii dáhpáhuvvá. Lea buorre ahte mánát, nuorat ja sin váhnemat muitalit. Juos don muitalat, de sáhtát oažžut veahki!

Guhkes friijaminuhtta © Marius Henriksen, Distr. Strandcomics.no

MAID MII DAHKAT DAINNA MAID DIEHTIT?

Mánáid ja nuoraid bealis geat minguin váldet oktavuoda, mii geahčalit gávdnat nu buorre veahki go vejolaš sin iežaset oahppanbirrasis. Mánáidkonvenšuvdna, mánáidgárde- ja oahpahuš- ja bargobirasláhka galget čuvvojuvvot. Son gii minguin váldá oktavuoda, beassá minguin gávnadettiin vásihit ahte mii guldalit su muitalusaid, mii dohkkehit dan mo mánát ja nuorat subjektiivvalaččat vásihit iežaset dili. Mii lađastallat čuolbmaásahemiid ovtas eará fágaolbmuiguin, nu ahte mii ovtas dahkat doaimmaid mat buoridit dili.

Mii dárbbasit buoret áddejumi das mo buohkat, ávccát BUOHKAT, sáhttet leat mielde uhcideamen olggušteami ja nannemin searvevuoda aktiiva daguid bokte árgabeaivviteaset. Áittardeaddjiid áhpu dán oktavuodas lea earret eará gárgedit OMNI-modealla man mii ovdanbuktit mannelis dán raporttas.

<https://omnimodellen.no>

Govveaddji: Ørjan Marakatt Bertelsen

Statistihkka: Muitalusat loguid duohken

In duotta
muitalit

Dilli vearrána
dušše

Áittardeaddjibálvalusa álggaheami 01.05.2017 rájes leat oahppi-, fidnooahppi- ja givssidanáittardeaddjit vuostávdán **1229** albmadeami. Dáid diedáhusaid vuostávdadedettiin, ja sártnodettiin mánáiguin, nuoraiguin ja váhnemiiguin mii oahppašuvvat mitalusaide main lea iešguhtege oaidninsadji. Áittardeaddjit árvvoštallet doaibmajuid iešguhtege oktavuodas mat vuodduuvvet máná buoremusa prinsihppii, áigeguovdilis lága lassin. Skuvlajagi 2021/22 mii leat vuostávdán **208** albmadeami mat máinnašit

vuoiatvuoda oadjebas ja buorre mánáidgárde- ja skuvlabirrasii, vrd. mánáidgárdelága kapihttaliin 8 ja oahpahušlága kapihttaliin 9a. Lassin lea oahppi- ja fidnooahppiáittardeaddji vuostávdán 46 albmadeami mat máinnašit eará osiid oahpahušlágas ja bargobiraslágas. Mánaga dain máinnašit oahpahanvuoiatvuodaid, sisdoalu ja árvvoštallama, oahpposoahpamušaid ja maiddái vuoiatvuodaid ja geatnegasvuodaid mat oahppofitnodagain leat.

Munnje
eai jáhke

10

Dan mađe gal
ferten gierdat

In luohte
rávesolbmuide

STATISTIHKKA MII ČÁJEHA ALBMADEMIID

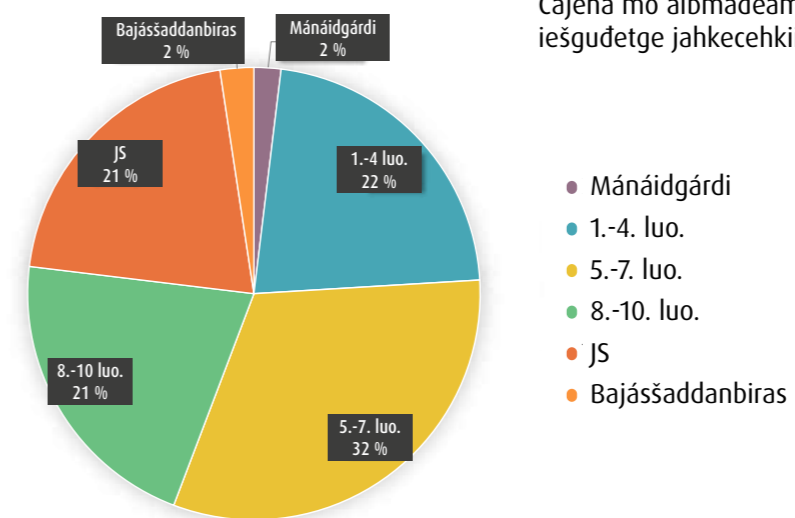
GOVUS 1

Govus čájeha mo albmadeamit juohkásit iešguđetge jahkecehkiide

75 proseantta albmadeamiin givssidanáittardeaddjiide gusket diliide mat leat vuodđoskuvllas. Loguid dáfus mearkkaša dat ahte mannan jagi ožžo givssidanáittardeaddjit albmadeamiid 156 áššis mat gusket mánáidceahkkái (1. – 4. luohkkái), gaskaceahkkái (5. – 7. luohkkái) ja nuoraidceahkkái (8. – 10. luohkkái). Go mii ovddit jagiid leat oaidnán ahte nuoraidceahkis leat albmadeamit lassánan, de leat mii dán skuvlajagi ožžon eanemus albmadeamiid mat čatnasit gaskaceahkkái.

GOVUS 1

Čájeha mo albmadeamit leat juohkásan iešguđetge jahkecehkiide

GOVUS 2

Govus čájeha mo albmadeamit ohppiin ja fidnooahppiin juohkásit skuvlajagi 2021/22 čada

Oahpahušlága kapihtal 9a:i guoski albmadeamiid lassin lea oahppi- ja fidnooahppiáittardeaddji vuostávdán 46 albmadeami mat máinnašit eará osiid oahpahušlágas ja bargobiraslágas. Mánaga dain gusket vuoiatvuodaide oahpaheapmái, sisdollui ja árvvoštallamii, oahpposoahpamuššii ja maiddái vuoiatvuodaide ja geatnegasvuodaide mat oahppofitnodagain leat.

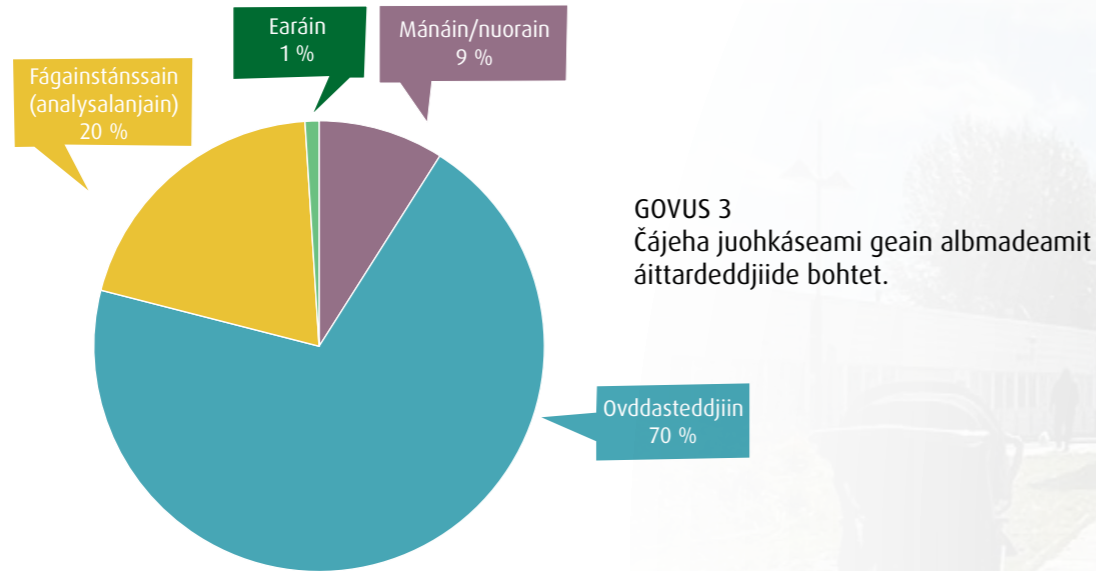

11

GOVUS 3

Govus čájeha mo minguin oktavuoda váldit juohkásit

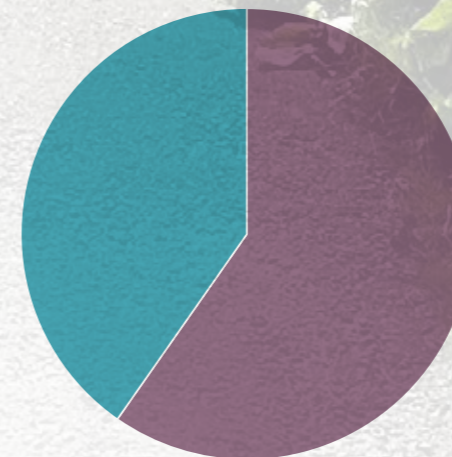
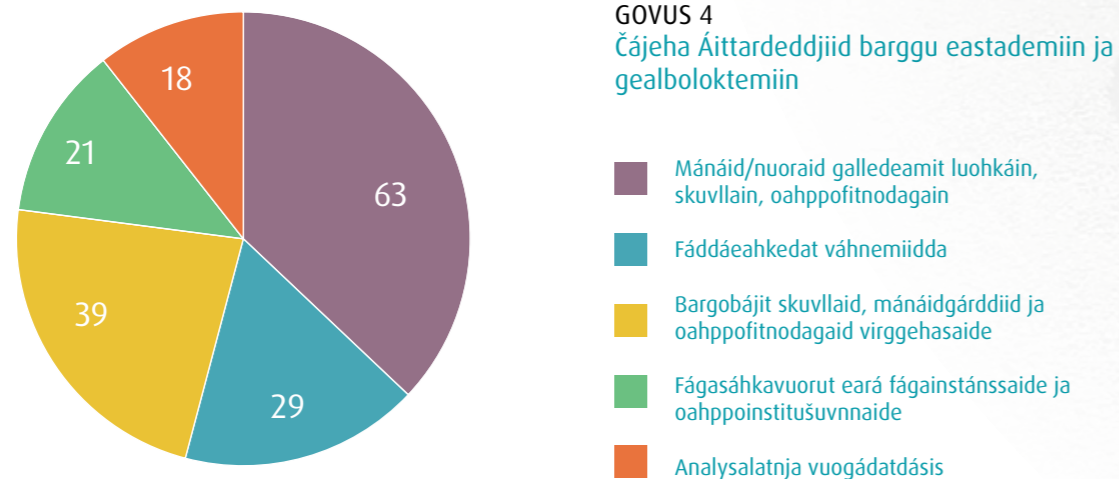
Go mánát, nuorat ja váhnemat/ ovddasteaddjit leat oktavuodas OFGÁ:in – oahppi-, fidnooahppi- ja givssidanáittardeddiiguin – de addojuvvo sidjiide bagadallan ja doarjja láhkamearrádusain, njuolggadusain ja gáibádusain mánáidgárdái, skuvlii ja oahppofitnodagaide. Go fágainstánsat/ virggehasat váldet minguin oktavuoda, de mannat analysalatnjii ja fállat fágalaš analysa/lađastallama, árvvoštallamiid ja smiehttamiid mat galget veahkehit konkretiseret doaibmabijuid.

GOVUS 4 JA 5

Čájeha áittardeddiid buohkanas vehkiid njuolgočoahkkimiin jagi 2021/2022

Áittardeaddjit veahkehedje 422 eaŋkilbargogohččumis jagi 2021/2022. Mannan mánáidgárde-/ skuvlajagi leat Romssa ja Finnmarkku OFGÁ – oahppi-, fidnooahppi- ja givssidanáittardeaddjit – doaimmahan **170** olggaldas barggu maid váldodeaddu leai bargobájiin ja fáddáeahkediin mánáidgárddiid ja skuvllaid virggehasaid ja váhnemiid várás. Čakčat 2021 álggaheimmet Analysalanja veahkkin ja doarjjan fágainstánsaide ja earáide geat dárbbasit «fáhka» veahki árvvoštallat váttis áššiid. Jagi 2021/2022 čadahuvvojede 41 analysalanja.

GOVUS 5

Áittardeddiid jagi 2021/2022 bidjosa leat 422 veahkeheami

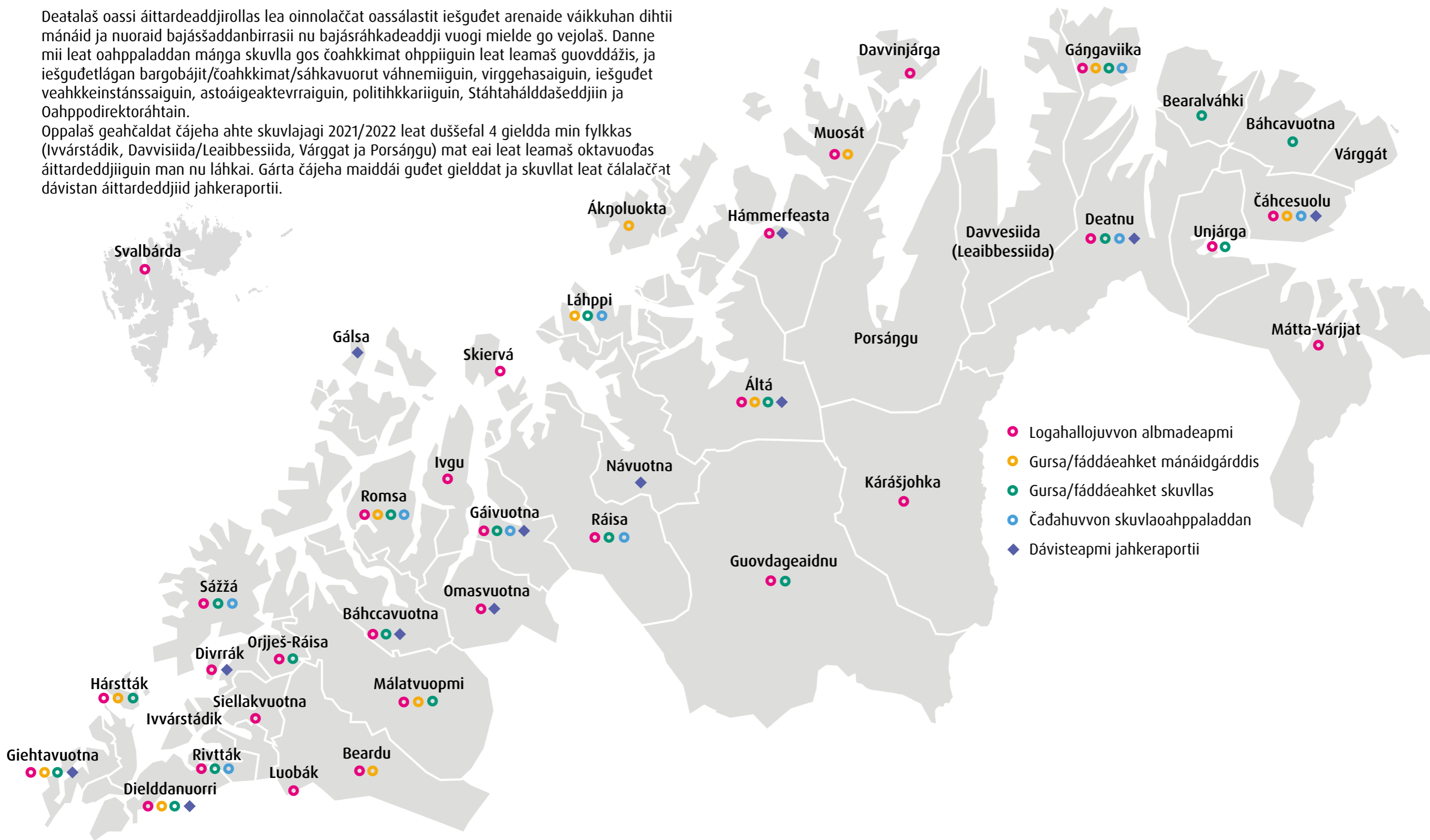
- Eastadeapmi ja gealbolokten: 170. 40 %
- Albmadeamit eaŋkiláššiin: 252. 60 %

BEROŠTANGÁRTA

►► BEROŠTANGÁRTA MÁNÁIDGÁRDI/ VUOĐĐOSKUVLA

Deatalaš oassi áittardeaddjirollas lea oinnolaččat oassálastit iešguđet arenaide váikkuhan dihtii mánáid ja nuoraid bajásšaddanbirrasii nu bajásráhkadeaddji vuogi mielde go vejolaš. Danne mii leat oahppaladdan mánga skuvlla gos čoahkkimat ohppiiguin leat leamaš guovddázis, ja iešguđetlágan bargobájit/čoahkkimat/sáhkavuorut váhnemiiguin, virggehasaiguin, iešguđet veahkkeinstánssaiguin, astoáigeaktevrraiguin, politihkkariiguin, Stáhtahálddašeddjiin ja Oahppodirektoráhtain.

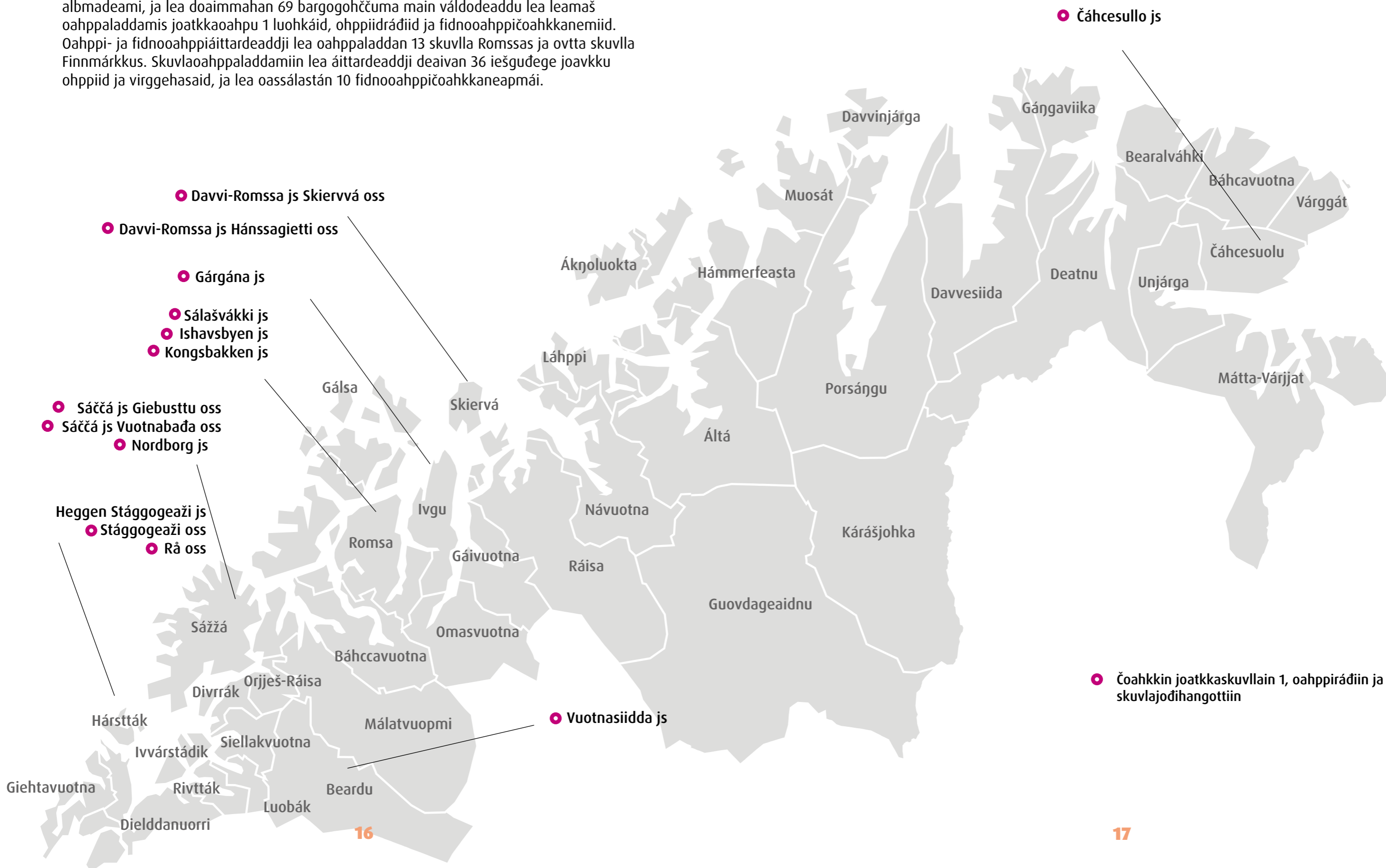
Oppalaš geahčaldat čájeha ahte skuvlajagi 2021/2022 leat duššefal 4 gieldda min fylkkas (Ivvárstádik, Davvisiida/Leaibbessiida, Várggát ja Porsáŋgu) mat eai leat leamaš oktavuodas áittardeaddjiiguin man nu láchkai. Gárta čájeha maiddái guđet gielddat ja skuvllat leat čálalaččat dávistan áittardeaddjiid jahkeraportii.

BEROŠTANGÁRTA

▶▶ JOATKKAOAHPAHUS:

Mannan oahpahusjagi lea oahppi- ja fidnooahppiáittardeaddji vuostáváldán 89 ovttaskas albmadeami, ja lea doaimmahan 69 bargogohččuma main váldodeaddu lea leamaš oahppaladdamis joatkkaoahpu 1 luohkáid, ohppiiráđiid ja fidnooahppičoahkkanemiid. Oahppi- ja fidnooahppiáittardeaddji lea oahppaladdan 13 skuvlla Romssas ja ovttá skuvlla Finnmárkkus. Skuvlaoahppaladdamiin lea áittardeaddji deaivan 36 iešgudege joavkku ohppiid ja virggehasaid, ja lea oassálastán 10 fidnooahppičoahkkaneapmái.

Govvejeaddji: Unsplash.com

LEATGO MÁNNÁ DAHJE NUORRA

Romssas dahje Finnmárkkus?

Leatgo mánná dahje nuorra Romssas dahje Finnmárkkus, ja leatgo soamis gii

- it dieđe geas sáhtášit jearrat?
- it duostta hállat/hoallat/hupmat soapmásiin gean dovddat?
- it leat ožžon veahki vaikko leat geahččalan dieđihit muhtin rávesolbmuid?

DALLE GALGGAT DIEHTIT:

Áittardeaddjit veahkehit du, ja min gávnnat álkit ságaide – ringes midjiide telefovnii 904 76 498, geavat min oktavuodaskovi liŋkkas <https://www.tffk.no/tjenester/skole-og-opplaring/elevtjenester/elev-larling-og-mobbeombud/mobbeombud> dahje sáddes dieđáhusa Messenger bokte Facebook-siidduin, de mii váldit oktavuoda ovdalگو 48 diimmu vásset.

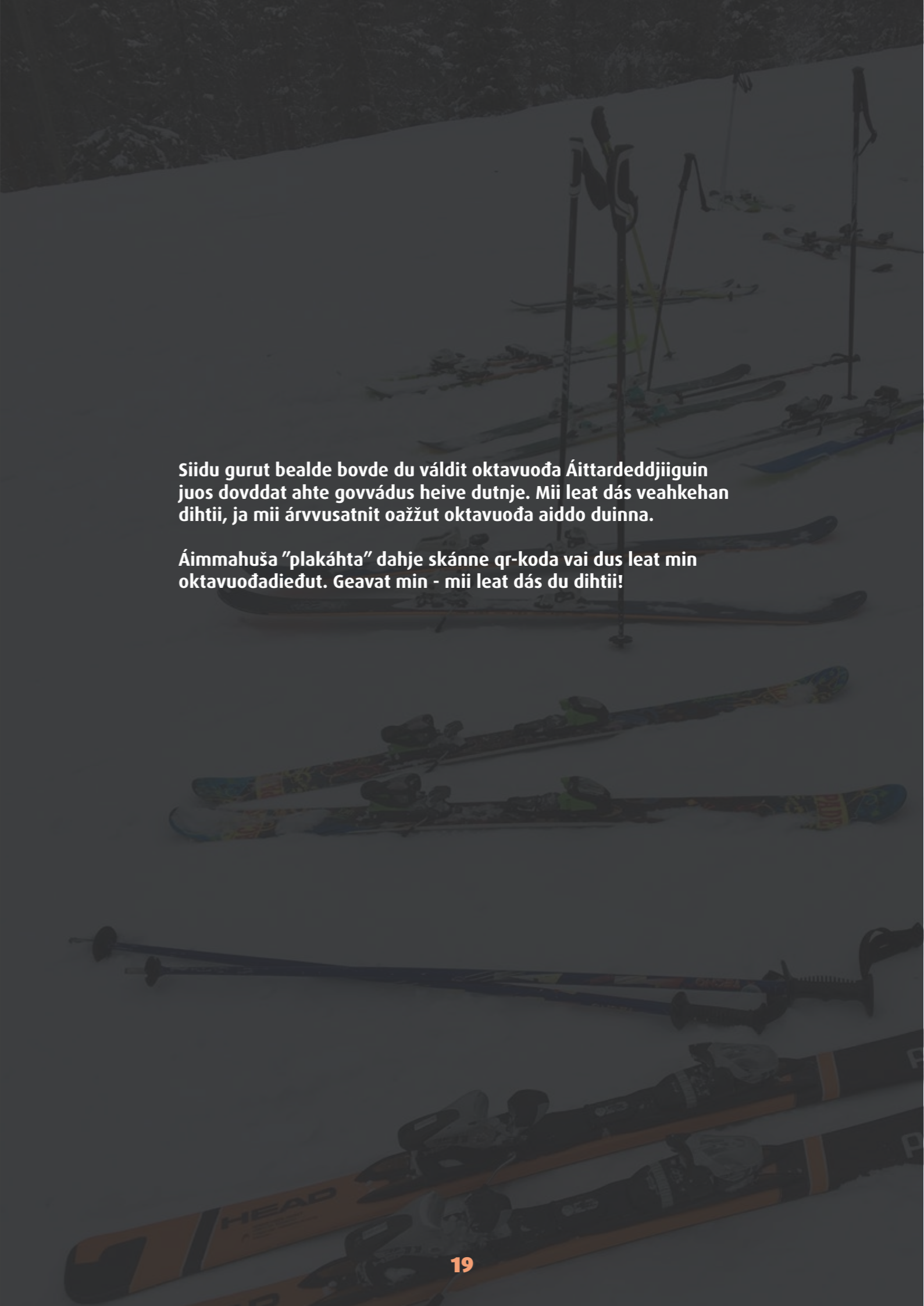
Govvejeaddji: Ørjan Marakatt Bertelsen

Mii geat vástidit leat oahppi-, fidnooahppi- ja givssidanáittardeaddjit Anita, Jon-Halvdan dahje Gøril.

Mis lea jávohisvuodageasku, ja mii veahkehit gávdat buriid ja šiega olbmuid geat sáhttet du veahkehit viidáseappot.

Mánáid ja nuoraid bealis leat mii gievrrat ja luohhteveaččat, šiegate ja nanudáhtogat. Mii leat du luhtte, eatge mii vuollán!

Siidu gurut bealde bovde du váldit oktavuoda Áittardeaddjiiguin juos dovddat ahte govvádus heive dutnje. Mii leat dás veahkehan dihtii, ja mii árvvusatnit oazžut oktavuoda aiddo duinna.

Áimmahuša "plakáhta" dahje skánne qr-koda vai dus leat min oktavuodadieđut. Geavat min - mii leat dás du dihtii!

- Olggušteapmi ja searvevuoda mearkašupmi

Mannan áittardeaddjijagi ollodahkii leat mii oahppašuvvan 208 mitalussii main mánát ja nuorat leat mitalan árgabeivviid birra go leat vásihan olggušteami, ja go eai váldojuvvon duodas go geahčaledje mitalit soames rávesolbmuid.

Mitalusat bohtet miehtá Romssa ja Finnmárkku. Mitalusaid givssideamis ja olggušteamis gullat giliin ja gávpogiin, smávva skuvllain ja stuorra skuvllain. Áitagat ja vaššiláhttesteamit bohtet maiddá du ruktui sosiála mediaid bokte:

Govvejeaddji: Unsplash.com

Mii leat buohkat ovttá oavilis ahte diekkáriid ii galgga oktage mánná vásihit. Goitge dat dáhpáhuvá – juohke áidna beivvi! Dál maid dán logadettiin.

Dan botta go dán leat lohkaamin, oažžu nubbi eará nuorra ođđa vaššás láhttesteami:
«don dieđát ahte don leat 0-NULLA-veara, ja ahte ii oktage dán lanjas hálit du leat dáppe».

Geasa dát nuorra galgá mitalit, ja mii dárbbášuvvo ovdalگو dát nuorra duostá mitalit?

Mo galgá dát nuorra oadjut ahte:

- su váldet duodas?
- sutnje jáhkket?
- rávesolbmot dáhttot, ja sáhttet, bissehit givssideami?

Mo oažžu nuorra olmmoš oadjebasvuoda mitalit?

Leago buot rávesolbmuin vejolašvuhta dahkat juoidá buori?

Sáhtátgo don fylkkadiggepolitihkarin veahkehit árgabeivviin? Maid don sáhtát dahkat?

Leago buot rávesolbmuin vejolašvuhta dahkat juoidá buori?

Searvevuoda mearkkašupmi

Guđiid searvevuodaid don ieš válljet ja guđet searvevuodat válljašuvvet du gullelašvuoda bokte bearrašii, gillái, mánáidgárdejuvku dahje du skuvlaluohkkái? Luohkká masa don soaitáhagas biddjojuvvot šaddá ohppiid, váhneimiid ja oahpaheddjiid joavkun mii galgá dahkat vuđđosa du oadjebasvuhtii ja gullelašvuhtii geažos bajásšaddama. Dát bajásšaddan galgá bistit eallinagi. Dáppe, dán searvevuodas, mánáidjoavkkus oktan mánáidgárddi bargiiguin, luohkkálanjas oktan skuvlla bargiiguin, gilis dahje gávpogis oktan váhneimiiguin maŋŋá skuvllaáiggi, joavkoproseassat čađat nuppástuvvet, ja dáppe mis buohkain lea vejolašvuotta dahkat mávssolaš ja dihtomielalaš daguid olggušteami geahpedemiin.

Mat leat du vásihusat iešguđet sosiála searvevuodain main don joreštat vahku ollodahkii?

- Bovdejuvvotgo čohkkát geainna/geaiguin nu bottuin?
- Leago giige gii sádde dutnje diedáhusa jerrat gosa don leat šaddan go it boađe?
- Leatgo don okta dain geat golladit boradanbottu hivssegis čohkkát, amas leat nu oinnolaš ahte dus ii leat oktage geainna ovtastallat?

Guhkes friijaminuhtta © Marius Henriksen, Distr. Strandcomics.no

Átesmielalaš gii mearrida gii lea siskkabealde ja gii lea olggobealde

Mii diehtit ahte báikkálaš kultuvrras ja kultuvrralaš girjáivuodas lea stuorra mearkkašupmi, ja danne mii bargobájiineamet ja váhnenčoahkkimiinnamet bovdet smiehttat báikkálaš kultuvrras mii lea báikkis gos mii leat. Ovttas problematiseret maid átesmielalaš sáhtta mearkkašit vejolašvuodaide mat mánáin ja nuorain leat mánáidgárddiin ja skuvllain. Átesmielalaš lea čoahkkenamamus mii govvida juoruid, mearkalihpuid ja meanddi maid muhtin bearrašat gilis dahje gávpogis leat ožžon. Sáhttet leat heajos mitalusat bearrašiin mat čuvvot árbbi, ja dain šaddá mearkkašupmi mánáide ja nuoraide dál. Mearkkašupmi vuordámušaid bokte mat sidjiide biddjojuvvojit, dan hárrái geat sii leat ja maid sii máhttet, ja miellasepmosit dan hárrái maid sii eai máhte ja maid sis ii sáhte vuordit. Dakkár heajos mitalusat sáhttet leat mielde rivvemin mánáin ja nuorain sin vejolašvuodaide.

- Guđiid átesmielalaččaid don dovddat? Guđe rolla dus lea átesmielalačča ektui?

Rávesolbmo- loavkideamit

Min statistihkka čájeha ahte **19** albmadeami (9%) máinnašit rávesolbmoloavkidemiid, ja ahte árvoštallojuvvojit ja giedahallojuvvojit Oahpahuslága § 9a-5 mielde: «Čavgejuvvon doaibmangeatnegasvuohta juos oktage gii bargá skuvllas, loavkida oahppi.» Mii deaividit problematihka velá eará áššiin. Mánngga muitalusas maid gullat, lea sáhka rávesolbmui geat man nu láhkai loahpas loavkidit mánáid ja nuoraid, sihke dan bokte maid veltet bargamis dahje aktiiva daguid bokte. Sáhttet leat virggehasat dahje váhnemat geat eai oainne ahte mánát ja nuorat olggustuvvojit dahje givssiduvvojit, geat eai bisset negatiiva daguid ja loavkideaddji giellageavahusa, geat jorgot čalmmiid vuolláneamis dahje loktestallet olggiid berošmeahtunvuodas go mánná, dahje nuorra, «vuohon» dahká juoidá maid ii livčče galgan dahkat, dahje geat dovddahit duhtavašvuoda go dihto mánná/nuorra ii leat mánáidgárddis dahje skuvllas dan beaivvi. Dakkár daguid dahje váilevaš daguid bokte láhčtet rávesolbmot vejolašvuodaid dasa ahte mánát givssiduvvojit dahje sáhttet givssiduvvot árgabeaivvis.

Čoahkkimiin mánáidgárddiid ja skuvllaid virggehasaiguin jearahit áittardeaddjit mat rávesolbmoloavkideamit leat, ja mii oažžut olu dakkár ovdamearkkaid dego:

- Geavahit negatiiva jávohisgiela, nugo čalmmiid jorgut
- Láhttet rumašlaččat, dohppet mánáid
- Bealkkehit máná nuppiid oaidnut/guovttá gaskan
- Hállat negatiivvalaččat máná gullut máná/bearraša birra

Dat go mii oažžut olu rávesolbmoloavkidemiid ovdamearkkaid sáhtta mearkkašit ahte dat lea juoga man muhtin virggehasat barget árijálaččat eastadit. Seammás dovddahit virggehasat ahte sáhtta leat váttis dieđihit bargoskihpáriidda ahte sin dagut eai duddjo buori. Áittardeaddjit rávvejit ahte rávesolbmoloavkidemiid fáttá seahká problematiseret ovttas váhnemiiguin ja virggehasaiguin, makkár váikkuhus dain lea ja mo sáhtta eastadit dakkáriid dáhpáhuvvamis.

Omnimodealla

- Searvevuodabargu geavadis

«Mun háliidan ahte rávesolbmot galget stivret oktasaš buđaldemiid vai mii vajáldahttit «fáktemis guhtet guimmiideamet.» - 8. luohká oahppi sátnevidásteapmi.

Áittardeaddjit vásihit ahte mánnga mánáidgárddi, skuvlla ja astoáigeoassádalli dáhttot ráhkadit oadjebas ja buorre oahppan- ja bajásšaddanbirrasa. Almmatge oaidnit ahte mánáid ja nuoraid lohku, geat dieđihit ahte sii vásihit loavkidemiid, givssideami ja olggušteami, bissu stádisin. Olggušteapmi lea servodatčuolbma. Muhtimiid guovdu dat álgá mánáidgárddis juo.

Mii oaidnit ahte dárbbasuvvo ahte buohkain lea oktasaš áddejupmi hástalusaid ja hehttehusaid hárrái maid mánát ja nuorat deaividit árgabeaivviteaset.

- Mo mii áddet dan go mánát gahččet searvevuoda olggobeallai?
- Mo mii áddet dan go máná gillá givssidanláhttenvugiid?
- Leago erohus das ahte leat givssideaddji ja láhttet givssideaddjin?

Govvejeaddji: Unsplash.com

Veahkehan dihtii oktasaš ražasteapmái dán suorggis leat áittardeaddjit veahkehan gárgedit Omnimodealla. Omni mearkaša buotdivnnaga, juoidá mii gusto buohkaide, ja bajásšaddansuorggi siskabealde govvida dat dili hui bures. Juos mii galgat jorgalahttit negatiiva treandda iežamet servodagas, gos eanet ja eanet nuorat vásihit skuvlariehkideami, olggušteami, givssideami ja psyhkalaš buohcuvuoda, de fertejit buohkat veahkehit.

Omnimodealla galgá veahkehit rávesolbmuid nugo váhnemiid, hárjeheddjiid, mánáidgárddiid ja skuvllaid virggehasaid áddet čatnosiid ja mo dat sáhttet veahkehit bajásráhkadeaddji ja doarjaleaddji láhkai huksen dihtii buriid ja oadjebas searvevuodaid maida buohkat dovdet gullevašvuoda.

Eanet dieđuid Omnimodeallas gávnnat dáppe: <https://omnimodellen.no/>

Omnimodealla galgá leat ráhkandanneavva ja geaidnogárta dahkat vuogádatlaš, jotkkolaš ja mearredidolaš barggu mii addá mánáide ja nuoraide oadjebas ja buriid bajásšaddanbirrašiid. Modealla galgá ráhkkanahhttit rávesolbmuid geat leat iešguhtet rollas, dahkat dán barggu buoremus lági mielde juohke beaivvi, juohke diimmu ja juohke minuhta.

Áddejupmi

Veahkki áddet mo bajásšaddanbirrasa kultuvra doaimá ja váikkuha. Mii joavkkus dáhpáhuvá go dasa šaddá norbmarihkku láhtten, eahpesávahahtti láhtten ja givssidanláhtten?

Njuolggadusmearrádusat

Veahkki áddet njuolggadusmearrádusaid mat leat mánáid ja nuoraid vuoigatvuoda vuodas oázžut oadjebas ja buriid mánáidgárde-, skuvla- ja bajásšaddanbirrašiid.

Dagut

Veahkki duddjot oktasaš áddejumi, strategijaid ja daguid oadjebas ja buriid mánáidgárde-, skuvla- ja bajásšaddanbirrašiiguin bargamii.

Rávesolbmorolla

Veahkki áddet mo rávesolbmorolla váikkuha mánáid ja nuoraid vuoigatvuhtii oázžut oadjebas ja buriid mánáidgárde-, skuvla- ja bajásšaddanbirrašiid.

Mánáid- gárdi

Vuođđo- skuvla

Joatkka- oahpahus

Mánáidgárdi

- Leahkit lahka dahje ilá lahka

Áittardeaddjit ožžot juohke mánus albmadiid mánáidgárddiin mat sihtet gealboovddideaddji veahki mii čatnasa oahppanberrasii ja váhnemiidda. Seammás vuohttit ahte bohtet mánaga albmadiid oadjebasmeahtun oahppanberrasa hárrái mánáidgárddis. Igo leat givssideapmi mánáidgárddis, ja eaigo leat buot mánát oadjebasat doppe? Givssidanáittardeaddjit oidnet moanaid áššiid, okta lea ahte mánaga mánáidgárddi barget bures gaskavuodaiguin, ja gaskavuodát guovdilastojuvvojit olu mánáidgárdepedagogihkas. Seammás oaidnit ahte leat mánáidgárddit mat barget juo bures, ja main leat buorit doaimmannávccat, mat váldet minguin oktavuoda. Givssidanáittardeaddjiid ulmil lea olahit mánáidgárddiide geat vásihit ahte sis eai leat doaimmannávccat loktet gealbbu árgabeaivviteaset, ja dása mii dárbbasit mánáidgárdeeaiggádiid ja jodiheddjiid veahki.

Skuvlla ektui leat váhnemat lahka oktavuodas mánáidgárddiid virgghasaiguin, ja eanaš váhnemiin lea beaivválaš oktavuodas virgghasaiguin. Sii háleštit mo mánas lea leamaš, ja ožžot beaivválaččat áigeovdilis dieđuid máná hárrái. Sis lea lagas oktavuodas. Seammás galget mánáidgárddit leat áicavaččat ahte go gaskavuodát šaddet nu lávgadin, de sáhtta muhtimin šaddat váddaseabbon ságastallat váttes áššiin. Váhnemat sáhttet ballat ahte sii dahje sin mánát galget šaddat suojeheapmen juos sii almadit áššiid maidda eai leat duhtavaččat. Sii sáhttet ballat ahte sin “ustitvuodas” mánáidgárddiin sáhtta billašuvvat.

Vuodđoskuvla

– Njuolggadusat ja nullatoleránsa

Čoahkkimiin skuvllaid virggehasaiguin, ja earenoamážit nuoraidskuvllaiguin, mii gullat dávjá mitalusaid nuoraid birra geat rihkkot njuolggadusaid. Oahpaheaddjit golahit áiggi očodit nuoraid nuollat olgojáhkaid go leat siste, nuollat skupmoha, snuibba dahje gahpira, ja sii headástuddet go dása gollá nu olu áigi. Sáhttet fargga golihit logi-vihttanuppelohkái minuhta juohke diimmus dáid digaštallamiidda. Go mii dáid mitalusaid gullat, de jearrat: «Mii dáhpáhuvvá juos ehpet geavat áiggi dása?» Áittardeaddjit vásihit ahte aiddofal dát digaštallan dovddaha ohppiid vuostehágostallama, sihke virggehasaid árvofápmui ja njuolggadusaide. Áittardeaddjit ávžot buot luohkáid ja skuvllaid ságaškuššat skuvlla ortnetnjuolggadusaid hárrái, ja váfistit ahte oahppit besset bures searvat dáid ráhkadeapmái. Uvjajáhka, skupmotjáhka dahje gahpir soaitá dárbbasuvvot duddjot oadjebasvuoda ovttaskas oahppái luohkkálanjas. Nugo Frode Gryten čállá:

Frode Grytten
@FrodeGrytten

Gut (16) har forskansa seg i ein hettegensar. Situasjonen har vore fastlåst i to-tre år. Dei får inn mat og drikke, men guten kjem ikkje ut.

[Translate Tweet](#)

11:40 AM · Nov 30, 2012 · Twitter for iPhone

Makkár dagut leat buriid sániid duohen? - «Sii vástidit riekta, muhto eai daga dan.»

Menddo dávjá oidnet áittardeaddjit ahte skuvlabirasáššiid doaibmabijut nektet čáppisin báhpára alde. Guoskevaččat leat ovttamielas ahte doaibmabijut leat vuohkkasat čoavdin dihtii hástalusaid. Mo dalle go doaibmabijut eai čadahuvvo áigumušaid mielde? Áittardeaddjit oaivvildit ahte plánejuvvon doaibmabijuid váilevaš čađaheapmi ferte dagahit čuvvosiid skuvlii mii galgá guoddit ovddasvástádusa čađaheamis, ja áittardeaddjit ohcalit mearredidolaččat giedahallama Stáhtahálddašeaddjis, geas lea vejolašvuolta addit jándorsáhkuid gielddaide mat eai sihkkaraste ahte doaibmangeatnegasvuolta čadahuvvo, gč. Oahpahušlága kap. 9A.

Joatkkaoahpahus

– Roahkasmuvvet diedihit

Áittardeaddji vásiha ahte oahppit, ohppiiráđit, skuvlajodiheaddjit, ohppiiráđiid gullahallanolbmot ja eará virggehasat váldet su bures vuostá buot skuvlagalledemiin. Áittardeaddji lea buot ovdalaš jahkeraporttain nevvon skuvllaid guovdilastit bargat dearvvasvuodain, loaktimiin ja oahppamiin boradanlanjas maid. Illudahtti lea vásihit ahte buot joatkkaskuvllat Romssas dál leat ožžon eaiggátvuoda iežaset boradanlatnjadoibmii. Dáppe lea stuorra potenciála mii sáhtta adnojuvvot vel buorebut barggus binnudit olgušteami.

Maŋŋilgo áittardeaddji lea fitnan skuvllain, de vásiha ahte oahppit váldet oktavuoda neavvuma ja bagadallama dihtii. Orru leamen nu ahte oahppit, geat ovdal eai duostan bivdit veahki, dahje ledje dušástuvvan doaivumis ahte muhtin sáhtášii veahkehit, fas roahkasmuvvet bivdit veahki.

Áittardeaddji konkrehta neavva buot virggehasaide lea ahte sii aktiivvalaččat atnet beaivválaš doaibmanvejolašvuodaset go gávnadit ohppiiguin duddjon dihtii gaskavuodaid sidjiide. Ja ahte sii jámma jearahit ohppiin maid sii sáhttet bargat vai oahppit sáhttet atnit luohkkámuša sidjiide ja mitalit ja bivdit veahki juos vásihit ahte sii eai leat oadjebasat ja buorre dilis skuvllas.

Áittardeaddji vásiha ahte systematihkka ohppiid mielváikkuheami hárrái áđasmuvvá oktilaččat, ja eanet skuvllat ángiruššet nannet ohppiiráđi gulahallanolbmo rolla. Jahkásaš ohppiiráđđekonferánsat mat lágiduvvojit ovttasbarggus Oahppoetáhtain, Ohppiorganisašuvnnain ja Nuoraid fylkkaráđiin buoridit mearkkašahtti made oahpaheami oahppidemokratiija birra.

Oahppi- ja fidnooahppiáittardeaddji fuopmáša ahte fylkkadiggi lea mearridan ásahtit fidnoohppiiráđi áššer. 106/22:s, ja vuordá ahte dát ollašuhthtojuvvo. Áittardeaddji vásiha ahte fidnooahppit váldet oktavuoda váilevaš bagadallama ja eahpečielga oahpahanplánaid geažil, juoga mii ráhkada oadjebasmeahtunvuoda oahpaheami ollodahkii gitta fága geahččalemiid rádjai. Áittardeaddji vásiha ahte rasttildat oahppi dilis fidnooahppi dillái sáhtta leat hástaleaddji, earenoamážit hearkkes ohppiide, ja ávžžuha ahte oahppofitnodagat ja oahpahankantuvrrat oahppasuvvet ohppiid hástalusaid nu árrat go vejolaš vai oahpaheapmi fitnodagas sáhtta heivehuvvot.

Oahppi- ja fidnooahppi- ja givssidanáittardeaddjiid jurdagat mannil skuvlajagi 2021/2022:

Oahppi-, fidnooahppi- ja givssidanáittardeaddjiid jagi 2021 jahkeraportta čuovvuleami dagai fylkkadiggi ášši 96/22 vuolde. Mii čuovvulit guvttiin konkrehta mearkkašemiin/evttohusain

1. Leatgo dieđut ohppiide, fidnoohppiide ja ovddasteddjiide albmosat áddehahtti gillii?

Oahppit ja fidnooahppit váldet oktavuoda áittardeaddjiiguin dannego eai gávna, dahje ádde, dieđuid mat leat fylkkagiella ruovttusiiduin. Mo sáhttet dieđut heivehuvvot buoret ja áddehahtti gillii? Mii evttohit ahte vuodđuduvvo bargojoavku mas oahppit ja fidnooahppit maid leat mielde, mii guorahallá ja viidásetgárgeda fylkkagiella ruovttusiiduid vai dain leat geavaheaddjiláđđáset dieđut mat leat heivehuvvon dán ulbmiljovkui.

2. Mo váfistuvvo buorre rasttildat ohppiide skuvllas oahppofitnodagaide?

Vástádusastis dadjá fylkkaráđdi juodá das makkár barggu skuvllat dahket, muhto ii namat oahppofitnodagaide. Barggus rasttildagain skuvllas oahppofitnodagaide fertejit fitnodagat oažžut doarvái ja rivttes dieđuid fidnoohppiid birra, earenoamážit hearckes ohppiid hárrái. Sáhttet ovdamearkka dihtii leat oahppit geain lea psyhkalaš buohcuvuohta, oahppit geain lea váilevaš giellamáhttu, geat deaividit stuorra hástalusaid go bohtet oahppofitnodahkii mii ii leat doarvái bures ráhkkanan heivehit dili. Vuogádat ferte váfistit ahte oahppofitnodagat ožžot doarvái buorre dieđuid ovdal oahppanáiggi.

Mii oaidnit:

Áittardeaddjit oidnet mannan jagi ollodahkii ahte olggušteami vásiheapmi lea juoga mii gearddahuvvo mángga min áššis, ja ahte leat čanus olggušteami, givssidanproblematihka ja eahpedáhtolaš skuvlajávkama (skuvlariehkideami) gaskkas. Mánaga máná ja nuora garvet dieđiheames dannego ballet buddostallovuvvomis Snitchan (hárrenjálbmin) ja dannego ballet šaddamis vel vearrát dillái juos váidalit. Muhtin birrasiin orru kultuvra leamen nu ahte dat mii lea váttis galgá dollojuvvot bearraša siskabealde.

Áittardeaddjit oidnet maiddái ahte olggušteami ja givssidanproblematihka áddejupmi ja giedahallan rievddada skuvllas skuvlii. Dat vástidit riehta ja ráhkadit doaibmabijuid, muhto eai čuovvul konkrehta daguiguin (main mii čállit siiddus 10). Mii oaidnit ahte čuolmasátnádeapmi ja doaibmabijut eai leat doarvái konkrehtalaččat doaibmanplánain, ja danne ii addojuvvo virggehasaide vejolašvuohta čuovvulit ja giedahallat áššiid buorre vuogi mielde. Dávjá oaidnit ahte skuvllat njurdet go guoská ovttá lágan áddejupmái goappaš oasálačča gaskkas, ja ahte mánáide ja ovddasteddjiide ii addojuvvo vejolašvuohta duodalaččat searvat plánaid ráhkadeapmái.

Áittardeaddjit vásihit ahte oahppanbirasáššiid ain báidnet dat ahte virggehasat ja váhnemat baicca guovdilastet oktagasa ovdal go geahččat mii dáhpáhuvvá mánáid/nuoraid ja rávesolbmuid gaskavuodain geat gávnadit searvevuodas. Ain hállojuvvo givssideddjiid iige givssidanláhttema birra, juogaman mii leat problematiseren kapihttalit «Olggušteapmi ja searvevuoda mearkkašupmi».

Menddo dávjá gullat sihke virggehasain ja váhnemiin ahte «dat váhnemat geat duodai galggašedje dán gullat, eai leat dás», ja mii jearrat dalle mii lea mii dagaha ahte váhnemat eai boade váhnenčoahkkimiidda. Maid velá sáhttet mánáidgárddit, skuvllat, skuvlabiraslávdegottit – SBL, ovttasbargolávdegottit (OBL) ja váhnenlávdegottit (VL) dahkat vai dollojuvvojit fáttmasteaddji váhnenčoahkkimat?

Áittardeaddjit oidnet ahte stádismeahttunvuohta mii lea mánáidgárddiid ja skuvllaid bargiidjoavkkuin, lassin gáržžes rámmaide/vánis resurssaide, váikkuha ja mielddisbuktá leabuhisvuoda mánáid ja nuoraid oahppanbirrasii. Áittardeaddjit oidnet ahte kombinašuvdna makkár gealbu ja man galle rávesolbmo leat das rievddadallá, ja mii oaidnit ahte skuvllat dárbašit ollisteaddji gealbbu, ja ahte ohppiin maiddái leat dakkár virggehasat olámuttos geat eai galgga árvvoštallat sin, ovdamearkka dihtii birasbargit. Mátolaččat sáhttit murdilít muhtun lávkki maŋos guvlui áiggi, dan áigái goas mánáidgárddi ja skuvlla virggehasat maiddái ledje gievkkanbargit ja viessohoaidárat/doaibmateknihkarat geat ledje oassi mánáidgárde- ja skuvlaárgabeaivvis.

Áittardeaddjit oidnet ahte hástalusat bohciidit daid háviid go dieđut váilot hearckes mánáid/ohppiid rasttildagain, sihke rasttildagain ruovttus mánáidgárdái, vuodđoskuvlii ja viidáseappot joatkkaskuvlii, ja oahppidilis fidnooahppidillái.

Mii oaidnit maiddái:

Áittardeaddjit vásihit maiddái ahte dáhpáhuvvá olu buorre ja posiitiiva bargu miehtá min fylkka. Áittardeaddjit vuhttet posiitiiva rievdamu virggehasaid ja ovddasteddjiid gaskkas áddejumi dáfus ahte dárbaša suddjet searvevuodaid mánáide, nuoraide ja oahppiguimmiide. Mii oassálastit čoahkkimiidda virggehasaiguin ja váhneiguin geat sihtet veahkehit posiitiiva rievdamii, ja maiddái dahkamiin mas ieža veahkehit. Mii oaidnit posiitiiva beavttu váhneiid ja rávesolbmuid searvamis jierpmálaš vuogi mielde sihke mánáidgárddiin ja skuvllain.

Áittardeaddjit vuhttet ahte mánggas atnet vuogasvuoda dieđihit ja jearahit neavvagiid. Mii vásihit ahte virggehasat ja váhnemat sihtet gealboloktema mii čátnasa dasa maid sii sáhttet bargat eastadit ja giedahallat olggušteami.

Áittardeaddjit vásihit ahte mángga buori ohppiiráđi bidjet mávssolaš árjjaid iežaset skuvllaide fáttmasteami ja searvevuoda bargguin.

Áittardeaddjit vásihit ahte mángga skuvlla leat dihtomielalaččat dan dáfus ahte ohppiin galget leat olámuttos máhttoolbmot geat eai galgga leat mielde árvvoštallandilis, omd. leat virgáiddjojuvvon eanet birasbargit, ja mángga ohppiiráđi gulahallanolbmo joatkkaskuvllain eai leat ohppiid oahpaheaddjit. Go fidnooahppit ja oahppokandidáhtat dárbašit veahki, de vásiha áittardeaddji buorre ovttasbarggu oahppofitnodagaiguin, ja eambbosat váldet oktavuoda neavvagiid/bagadallama várás go fuolastuvvet fidnooahppi psyhkalaš dearvvasvuoda dáfus, ja váfistan dihtii buori proseassa fidnooahppái oahpposoahpamušaid fámuhttimiin. Fylkkagiella seahtá árvvoštallat ásahtit rutiinna ahte fidnooahppit/kandidáhtat eai galgga leat okto fámuhttinproseassas, muhto sidjiide seahtá álo fállujuvvot oahppi- ja fidnooahppiáittardeaddji veahki go galget fámuhttit oahpposoahpamuša.

ÁITTARDEDDJIID RÁVVEMAT

1) Mánáidgárde- ja skuvlaeaiggát ferte váfistit analysagealbbu (laðasteallangealbbu) mas lea ollislaš olggušteami, vuortnuheami ja givssideami gieðahallangeahčastat (geahča kapihttala OMNI-modealla hárrái). Okta vuohki dán váfistit lea resursabargojoavkkuid/ gearggusvuodabargojoavkkuid bokte main lea olámuttolaš gealbu go eahpesávahahtti dáhpáhusat šaddet.

2) Váfistit mánáide ja nuoraide duohta mielváikkuhusa vuogádatlaš oahpaheami ja mielváikkuhusa doaimmaheami bokte geavadis (práksisas): Nannet ohppiidgulahallanolbmo rolla.

3) Nannet ovttasbarggu mánáidgárddi/skuvlla ja ruovttu gaskkas nu ahte aktiivvalaččat váldá mielde mánáid, nuoraid ja váhnemiid searvevuoda huksenbargui. Dás lea iešguðetlágan ovttasbargolávdegottiin vejolašvuolta váldit badjelasaset ovddasvástádusa.

4) Doaimmahit fylkkadigge- mearrádusa 106/22 fidnoohppiidráðiid ásaheamis.

ANALYSALATNJA

GULDALIT

DOHKKEHIT

DAHKAT

Oahppanbirasáššiid gieđahallamis leat iešguđetlágan bohtosat, ja vai áittardeaddjit lihkestuvvet, de áigot sii ovddeusat gearddahit man deatalaš lea álggahit barggu dainna lágiin ahte **GULDALA** ja **DOHKKEHA** mo mánná/nuorra subjektii válaččat vásiha iežas dili.

Manñilgo leat dovdiidan ja ádden makkár váttisvuoda mánná/nuorra gillá, de fertet smiehttat ja lađastallat (analyseret) dan vai gávnnat vejolaš doaibmajuid ja iešguđetge geainnuid juksanmeari guvlui, mii lea dahkat buoret mánáidgárddi/oahpahanárgabeaivvi mánái/nurrii.

Geavat áiggi dán muttus, ja jeara buriid gažaldagaid:

Maid oainnát?

Mo dulkot dan maid oainnát?

Maid dainna dagat?

Áittardeaddjit gearddahit sáttasániid, mat leat čuolmma, doaibmajuid ja juksanmeari konkretiseret ollislaš geahčastagain máná/nuora dihtii. Ollislaš geahčastaga oaččut nu ahte geavahat áiggi lađastallanmuddui, jearat buriid gažaldagaid, analyseret ja systematiseret vástadusaid. Dalle gehččojuvvojit hástalusat ollislašvuodaperspektiivvas, ja olbmos leat stuorát vejolašvuodat bidjat doaibmajuid. Mii rávvet ahte dát oassi barggus váldojuvvo sierra «analysalatnjii»:

ANALYSALATNJA

- Maid mii diehtit?
- Árvvoštallat lágaid ja njuolggasaid geavaheami
- Mo galgat gávnnaht maid mii dárbašit diehtit?
- Geat galget váldojuvvot mielde dán bargui?
- Mo galgat váfistit buori dialoga mánáiguin/nuoraiguin, váhnemiiguin ja earáiguin geat leat sorrar áššái?
- Gii galgá jodihit barggu?
- Dárbašitgo doarjaga/bagadallama?
- Eará

Foto:Unsplash.com

Dovdiidusat analysalanjas

Nugo jagi ovdalge, de vásihit áittardeaddjit ahte givssideami almmustahttinmáhttu lassána dađistaga virggehasaid gaskkas. Mii leat vásihan ahte lassánit jearaldagat oassálastimis ovtta virggehasaiguin smiehttat mo hástalusaid ádde (almmustahtta) ja ságaškuššat konkrehta doaibmajuid hárrái (gieđahallá). Manimuš jagi ollodahkii leat áittardeaddjit oassálastán 41 analysalatnjii. Mii vásihit ahte dát analysalanjat leat veahkehan virggehasaid nagadit oaidnit dilálašvuodaid odđa geahččančiegas, ja nagadit

dovdáhít sihke makkár gealbu sin iežaset mánáidgárddis dahje skuvllas lea, ja mii váilu. Áittardeaddjit vásihit ahte min sáhttet dustet eahpádusain ja vuosteháguin vuosttas čeahkkimis, muhto ahte mii ságastallama ja bagadallama bokte nagadit šaddat buorin digaštallanguoibmin analysalanjas. Mii eat beroš fasihta buktimis, muhto gávdnamis buriid čovdosiid máná/nuora buorin rámmaeavttuid vuodul mat guoskevaš mánáidgárddis, skuvllas ja oahppofitnodagas leat.

ISKANLISTU DOAIBMANPLÁNA VÁRÁS:

Áittardeaddjit ovdehit ahte buot árvvoštallamat mat dahkkojuvvot bargadettiin doaibmanplánain atnet vuolggasadjin árvvoštallama mii lea buoremus mánnái (vrd. Mánáidkonvenšuvna artihkal 3:in):

- Leago mánná/ leatgo váhnemat gullojuvvon?
- Leago mánná/ leatgo váhnemat leamaš mielde bargamin plánain?
- Leago mánná buoremus válddahuvvon?
- Mo lea skuvla ádden ja válddahan oahppi subjektiiva vásihusa?
- Leago čuolbma mii galgá čovdojuvvot válddahuvvon bures, čielgasit ja áddehahti láhkai buot oasálaččaide?
- Leatgo doaibmabijut konkrehtalaččat ja mihtidahttit golmma suorggis?
 - o Suorgi 1 – doaibmabijut mat áimmahuššet su gii lea suojeheapme
 - o Suorgi 2 – doaibmabijut mat áimmahuššet su gii / sin geat láhttejit givssideaddjin
 - o Suorgi 3 – doaibmabijut mat čájehit mo áimmahuššá ja njulge buori luohkká- / skuvlabirrasa
- Leago čielga áigeplána doaibmabijuid čadaheami ja árvvoštallama várás?
- Boahtágo čielgasit ovdan geas lea ovddasvástádus doaibmabijuin?
- Leago doaibmabijuid čuovvuleapmi bures kvaliteahttasihkkarastojuvvon?
- Leago ságastallan / ovttasbargu skuvlla ja ruovttu gaskkas nu buorre ahte ovddida oahppi dearvvasvuoda, loaktima ja oahppama?

ROMSSA JA FINNMÁRKKU ÁITTARDEADDJIBÁLVALUS

– GE Aidnu Ovddas Guvlui

Áittardeaddjibálvalus ja guokte odđa fylkka

Jagi 2024 rájes šaddet Romsa ja Finnmárku fas guoktin fylkan, ja áittardeaddjit leat gealdagasas organiserema ja geainnu hárrái ovddas guvlui. Dál mii leat guokte givssidanáittardeaddji ja okta oahppi- ja fidnooahppiáittardeaddji, geat ovttas gártat bargojoavkun, mii lea organiserejuvvon fylkkadikki vuollai. Bargojoavkun mii atnit alddámet leamen hárráneami ja fágamáhtu mii lea álkít olámuttolaš mánggadáfogis áššečuolmmaid birra. Vihtta jagi ollohakii leat mii huksen áittardeaddjibálvalusa mii lea heivehuvvon min guvlui. Dovddiidusat beaivválaš barggus čájehit ahte mii dárbašit doarjaolbmuid ja bargoskihpariid geain lea máhttu ja áddejupmi áittardeaddjirolla hálddašeamis. Bálvalus lea hui hearki áibamiid dáfus, ja boahtteáiggi várás ferte huksejuvvot nanu bálvalus mii áimmahuššá áittardeaddjirolla luohttámuša ja sorjjakeahtesvuoda.

Áittardeaddjit leat álggahan ságastallama oktasašássiid organisašuvdnalávdegottiin ja juohkinproseassa prošeaktajođihangottiin boahttevaš organiserema hárrái.

«Mun lean matteoahpaheadji – hála rádđeaddiin juos it loavtte skuvllas»

«Dahkalutta ahte leat hállamin telefonna, dahje hálešteamen mobiillas, dalle ii leat nu čalmmus ahte dus ii leat oktage geainna sáhtát ovtastallat»

(muitalus mánáid oastinnávccain)
«mun lean oastán alccen bodyguards friijaminuhtaide (gánda XX jahkásaš)»

(oahpaheadji neavva oahppái geas ii leat geainna ovtastallá)

